

Šiaulių regiono darnaus vystymosi retrospektyvos ir perspektyvos

Teodoras Tamošiūnas,

Šiaulių valstybinė kolegija, prof. dr.

Šiauliai State University of Applied Sciences, Lithuania, prof. dr.

Anotacija

Straipsnyje nagrinėtos valstybės ir jos regionų darnaus vystymosi aktualijos, būdingos mokslinėje literatūroje ir valstybinio ar tarptautinio lygmens dokumentuose. Daug dėmesio skirta Lietuvos regioninei darnaus vystymosi politikai ir jos įgyvendinimui, analizuojant valstybinio lygmens dokumentus. Minėtų aktualijų kontekste statistine ir faktine dokumentų informacija pagrįsti svarbūs Šiaulių regiono (apskritis) darnaus vystymosi situacijos kitų Lietuvos regionų atžvilgiu akcentai bei valstybės planuojamos arba autoriaus apskaičiuotos šio regiono vystymosi tendencijos, apžvelgtos numatomos Lietuvos regioninių skirtumų mažinimo priemonės Europos Sąjungos 2021-2027 metų investicijų Lietuvoje periodui, atlikta tyrimo rezultatų interpretacija, pateikti apibendrinimai ir išvados.

Reikšminiai žodžiai: darnus vystymasis, regionas, regioninė politika, darnaus vystymosi rodikliai.

Retrospectives and Perspectives of Šiauliai Region Sustainable Development

Summary

The article deals with the topical issues of sustainable development of the state and its regions, which are typical in the scientific literature and documents at the state or international level. Much attention has been paid to Lithuania's regional sustainable development policy and its implementation, analysing state-level documents. In the context of the above-mentioned issues, important statistical highlights of the situation of sustainable development of Šiauliai region (county) in relation to other regions of Lithuania and development trends planned by the state or calculated by the author are based on statistical and factual information of documents. Here, the planned measures to reduce Lithuania's regional disparities for the European Union investment period in Lithuania in 2021-2027 are reviewed. The interpretation of the research results, summaries and conclusions are presented in the article.

Keywords: sustainable development, region, regional policy, sustainable development indicators.

Įvadas

Temos aktualumas. Nors darnaus vystymosi tematika pasauliniame moksle nagrinėjama jau daugiau nei tris dešimtmečius, tačiau aktualumo ji nepraranda dėl didėjančių pokyčių tempų socialiniuose, ekonominiuose ir ekologiniuose procesuose tiek valstybių lygmenimis, tiek ir pasauliniame kontekste. Pastaruoju metu daugelis pasaulio valstybių, o ypač – Europos Sąjunga, iškelė ambicingus tikslus dėl klimato kaitos stabdymo, perėjimo prie žaliosios ekonomikos ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo vietoje iškastinio kuro. Kartu siekiama socialinės gerovės didinimo, todėl socialinių, ekonominių ir aplinkosauginių dimensijų dermė pereina į dar aukštesnį aktualumo lygmenį valstybių ir tarptautinėje politikoje bei moksle (Bağ ir kt., 2022).

Darnus regionų vystymasis yra viena aktualiausių sričių daugelio valstybių viešojoje politikoje. Didžiulį dėmesį tam skiria ir Europos Sąjunga (toliau – ES), siekdama 27 valstybių narių konvergencijos (suartėjimo) tikslų, tam skirtas ES investicinis Sanglaudos fondas ir daug kitų ES politinių, teisinių bei investicinių priemonių. Daugelyje valstybės lygmens strateginių dokumentų Lietuvoje irgi plačiai išreikšti regioninės politikos ir darnaus regionų vystymosi siekiai.

Mokslinė problema. Mokslo publikacijose dažniausiai nagrinėjamas darnus vystymasis valstybės arba tarptautiniu, neretai – pasauliniu mastu. Darnus regionų vystymasis valstybės viduje yra rečiau aptinkamas tiek mokslo darbuose, tiek ir valstybiniuose dokumentuose. Be to, kai kurie mokslo publikacijų autoriai akcentuoja, kad valstybės darnaus vystymosi tikslai dažnai neatitinka atskirų valstybės regionų darnaus vystymosi tikslų: valstybė daugiau rūpinasi visos valstybės ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių sričių derme, tuo tarpu regionams daugiau rūpi socialinės gerovės arba specifiniai tam regionui būdingi tikslai (Gechbaia ir kt., 2021; Jovovic ir kt., 2017).

Anglų kalboje terminas *sustainable development* yra seniai nusistovėjęs ir nekelia nesusipratimų. Tačiau Lietuvoje yra nemažai būdvardžių *darnus*, *tvarus* ir *subalansuotas* derinių su daiktavardžiais *vystymasis* ir *plėtra*. Laisvas šių terminų kaitaliojimas arba nekonkreči *darnaus vystymosi* termino traktuotė gali sukelti neaiškumų dokumentuose ir yra visiškai nepriimtina mokslo darbuose, kuriuose reikalaujama tikslumo ir vienaprasmiškumo (Gedvilaitė, 2019; Andersson, 2022; Bąk ir kt., 2022).

Mokslinėje literatūroje priskaičiuojami šimtai darnaus vystymosi rodiklių (Kareivaitė, 2012). Iš šių rodiklių rinkinių sudaromi įvairūs indeksai, kartais labai specifiskai matuojantys darnaus vystymosi procesus (Vintar Mally, 2021). Nesutampa darnaus vystymosi rodiklių rinkiniai vienos valstybės skirtinguose dokumentuose (pvz., Lietuvos statistikos departamente (2022) ir Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011)), o mokslinėje literatūroje ši įvairovė dar didesnė. Nagrinėjant regionų darnų vystymąsi valstybės viduje dėl regionų specifikos atsiranda dar papildomų darnaus vystymosi matavimo problemų.

Šiame straipsnyje siekiama nagrinėti Šiaulių regiono darnų vystymąsi bendrame Lietuvos regioninės politikos ir mokslo darbų kontekste, akcentuojant dažniausiai valstybės dokumentuose ir mokslinėje literatūroje pasitaikančius regionų darnaus vystymosi rodiklius bei esminius valstybės regioninės politikos tikslus, nepretenduojant į tyrimo išsamumą.

Tyrimo tikslas – nustatyti esmines Šiaulių regiono darnaus vystymosi aktualijas ir perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai: 1) išnagrinėti regionų darnaus vystymosi ir regioninės politikos teorines bei dokumentines aktualijas; 2) atlikti Lietuvos regionų darnaus vystymosi rodiklių statistinę analizę.

Tyrimo metodai: mokslo ir dokumentinių šaltinių paieška, atranka bei šaltinių turinio analizė; informacijos interpretavimas, sisteminimas, apibendrinimas; statistinių duomenų prognozavimas taikant Microsoft Excel programos TREND funkciją.

Teoriniai regiono darnaus vystymosi diskursai

Darnaus vystymosi termino apibrėžtis

Mokslo šaltiniuose dažnai randamas Jungtinių Tautų Pasaulinės aplinkos ir vystymosi komisijos 1987 m. ataskaitoje „Mūsų bendra ateitis“ pateiktas toks darnaus vystymosi apibrėžimas: *Darnus vystymasis* (angl. *sustainable development*) – tai toks vystymasis, kuris tenkina dabarties poreikius, nepakenkiant ateities kartų galimybės patenkinti savo poreikius (Our Common Future, 1987).

Šis apibrėžimas skirtas darniam vystymuisi visuomenės lygmeniu, tačiau tokia logika apima ir ekonomikos bei gamtinės aplinkos lygmenis, nes be darnos pastarosiose dviejose srityse būtų neįmanomas ir visuomenės darnus vystymasis. Bet kuri visuomenės narių veikla turi poveikį ekonominei, socialinei ir gamtinės aplinkos sritims. Ekonominiai, gamtinės aplinkos ir socialiniai tikslai yra tarpusavyje susiję ir lemia darnų visuomenės vystymąsi. Ekonomikoje sutelkiamas dėmesys į ekonominę vertę, kuri suteikia visuomenei gerovę ir kuria turtingesnes gyvenimo sąlygas ateities kartoms. Socialinė dimensija apima žmones ir reiškia, kad ekonominiai ir valdymo subjektai, sprendžiantys visuomenės gerovės ir socialinio teisingumo klausimus, savo veiklos rezultatus teikia visuomenei. Gamtinės aplinkos dimensija apima visuomenės veiksmų poveikį aplinkai. Ji reiškia tokią veiklos praktiką, kuri nekenkia aplinkos ištekliams ateities kartoms. Pagrindinis šios dimensijos tikslas yra saugoti gamtinę aplinką, išvengti klimato kaitos ir gamtinės aplinkos blogėjimo, išsaugoti gamtinius išteklius ateities kartoms, palikti tinkamą gamtai ekologinį pėdsaką. Darnaus vystymosi koncepcija turi būti suprantama kaip daugialypė valdymo sistema, integruojanti ekonominius, socialinius ir aplinkos reiškinius į darnią visumą (Andersson, 2022).

2003 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija patvirtino terminą darnus vystymasis kaip oficialų lietuvišką terminą *sustainable development* atitikmenį (Gedvilaitė, 2019). Tačiau mokslinėje ir dokumentinėje literatūroje lietuvių kalba dažnai vartojami ir kitokie termino *sustainable development* atitikmenys: *darnus*, *tvarus* ar *subalansuotas vystymasis* arba *plėtra*. Dažnai tarpusavyje šie trys būdvardžiai ir du daiktavardžiai laikomi sinonimais. Tačiau taip nėra. *Darnus* – susiderinęs, harmoningas; *Tvarus* – pastovus, nekintamas, ilgai trunkantis; *Balansas* – pusiausvyra (Lietuvių kalbos žodynas, 2022). Valstybinės lietuvių kalbos komisijos išaiškinimu, pažymins *darnus* geriau tinka tada, kai siekiama pabrėžti, kad vystymasis yra suderintas, tvarus – kai kalbama apie patvarų, nenutrūkstamą vyksmą. *Plėtra* labiau tinka tais atvejais, kai kalbama apie kiekybinius pokyčius,

plėtimą(si), vystymasis – kai norima įvardyti kokybinius pokyčius (Koks yra anglų kalbos termino „sustainable development“ lietuviškas atitikmuo?, 2022).

Darni plėtra – tai plėtra, kuri tenkina dabartinio laikmečio poreikius. Tvari plėtra nemažina ateinančių kartų galimybių tenkinti savuosius poreikius. Todėl *sustainable development* turėtų reikšti ne tvarią plėtrą ar darnią plėtrą, o *tvariai darnią plėtrą*. Darną atspindi kokybinė plėtros pusė, t. y. kokių mastu plėtros procese yra suderinti visi trys plėtros komponentai (ekonominis, socialinis ir aplinkosauginis). Tvarumas išreiškia kiekybinę plėtros pusę – proceso dinamiką, kuri apima plėtros tolygumą ir intensyvumą. Taigi, norint įvertinti regiono tvariai darnią plėtrą, reikia įvertinti plėtros tvarą (kiekybinę plėtros pusę) ir darną (kokybinę plėtros pusę) (Gedvilaitė, 2019, p. 34-36).

Bak ir kt. (2022), apibrėždami darnų vystymąsi, paprastai išreiškė jo esmę: *darnus vystymasis* – tai procesas, kurio metu veiksmai integruojami ekonominėje, socialinėje ir aplinkosaugos srityse, siekiant pagerinti tiek šiuolaikinės, tiek būsimos bendruomenės gyvenimo lygį ir kokybę.

Regioninė politika

Regioninė politika daugelyje valstybių yra viena svarbiausių viešosios politikos sričių, kurios paskirtis – siekti regionų socialinių ir ekonominių netolygumų išvengimo arba šių netolygumų mažinimo ir užtikrinti tolygią ir tvarią regionų, o tuo pačiu – ir visos valstybės plėtrą. Moksliniuose darbuose regioninė politika dažnai tapatinama su darnaus regionų vystymosi politika.

Lietuvos regioninės politikos baltojoje knygoje darniai ir tvariai plėtrai 2017-2030 (2017, 8) regionas apibrėžiamas taip: „*Regionas – teritorija, pasižyminti geografiniu, socialiniu ir ekonominiu vientisumu ar valdymo principais, kurie išskiria ją iš kitų teritorijų*“. Čia išskirti trijų tipų regionai: 1) *administraciniai* – tiksliai apibrėžtos teritorijos su viešojo administravimo institucijomis ir funkcijomis, 2) *funkciniai* – ekonominės plėtros, dirbančiųjų judėjimo, miesto ir kaimo vietovių sąveikos sistema, 3) *statistiniai* – teritorinis vienetas, pagal kurį rengiama suderinta ES ir EBPO statistika, atitinkantis unifikuotą ES teritorijų skirstymo į regionus nomenklatūrą (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS). Nuo 1994 m. Lietuva yra suskirstyta į 10 apskričių (administracinių regionų), atitinkančių ES nomenklatūros NUTS 3 lygį (statistiniai regionai, 150 tūkst. – 800 tūkst. gyventojų). Nuo 2016 m. Lietuvos statistikoje, teikiamoje Eurostatui, išskirti du regionai: *Sostinės regionas*, atitinkantis Vilniaus apskritį, bei *Vidurio ir vakarų Lietuvos regionas*, susidedantis iš likusių 9 Lietuvos apskričių. Šie du Lietuvos regionai atitinka ES nomenklatūros NUTS 2 lygį (800 tūkst. – 3 mln. gyventojų), o Lietuvos Respublika atitinka ES nomenklatūros NUTS 1 lygį (3 mln. – 7 mln. gyventojų).

2000 m. priimtame Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme (2022), yra toks regiono apibrėžimas: „*Regionas – apskritis, kurioje yra įsteigta regiono plėtros taryba, arba iš vienos ar kelių bendras ribas turinčių apskričių ar kelių bendras ribas turinčių savivaldybių Vyriausybės sudaryta teritorija*“. Lietuvos teritorijoje regionas dažniausiai tapatinamas su apskritimi.

Nemaža įvairovė apibrėžiant regioninės politikos terminą. Regioninė politika pagrindiniuose Lietuvos teisės aktuose dažniausiai traktuojama kaip politika, siekianti tolygaus ir tvaraus vystymosi visoje valstybės teritorijoje. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme (2022) įvardintas „*Nacionalinės regioninės politikos tikslas – skatinti tolygią ir tvarią plėtrą visoje valstybės teritorijoje*“. Lietuvos regioninės politikos baltojoje knygoje darniai ir tvariai plėtrai 2017-2030 (2017, 4) akcentuojama, kad „*Lietuvos regioninės politikos tikslas – sudaryti oraus, aktyvaus, saugaus, sveiko ir patrauklaus gyvenimo ir darbo prielaidas visoje Lietuvoje*“. Akivaizdu, kad šiuose dokumentuose pateikti tikslai gerokai skiriasi tarpusavyje: nacionaliniu mastu siekiama trijų darnaus vystymosi sričių – socialinės, ekonominės ir gamtinės aplinkos, darnos ir tvarumo, tuo tarpu regioniniame lygmenyje siekiama oraus gyvenimo, labiau orientuojantis į socialinę sritį.

Gechbaia ir kt. (2021) teigimu, formuojant valstybės regioninę politiką dažnai tenka laviruoti tarp regionų lygybės ir valstybės veiklos efektyvumo tikslų. Valstybės veiklos efektyvumo tikslas – maksimizuoti šalies ekonominį augimą ir optimizuoti išteklių panaudą. Tuo tarpu regionų lygybės šalies viduje tikslai susiveda į skirtumų tarp regionų socialinio ir ekonominio augimo mažinimą. Kai kuriais atvejais šie du tikslai gali būti suderinami, tačiau nesuderinamumo atveju valstybės prioritetai regioninėje politikoje dažniau linksta į valstybės veiklos efektyvumo tikslus. Minėtų autorių teigimu, ES sanglaudos politika yra labiau orientuota į ES valstybių narių suartėjimo, būsimos lygybės tikslus.

Darnaus vystymosi koncepcija grindžiama ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės dimensijų derme jų vystymosi procese. Tuo tarpu regioninė politika suprantama kaip konkrečios teritorijos gyventojų bendruomenės socialinė, ekonominė, kultūrinė, technologinė, rekreacinė, švietimo, sveikatos apsaugos ir daugybės kitų sričių plėtra, optimalus augimas, situacijos gerinimas. Regioninėje politikoje labai svarbu gyventojų gyvenimo kokybė, jų užimtumas, socialinė pažanga. Darnaus vystymosi trijų dimensijų integravimas į valstybės regioninę politiką reikalauja papildomų koordinuotų veiksmų šios politikos įgyvendinimui. Regiono plėtra yra procesas, kuriame siekiama pagerinti regiono bendruomenės gyvenimo kokybę atsižvelgiant į regiono vidinius ir išorinius išteklių apribojimus. Darnus valstybės regionų vystymasis reikalauja suderinti valstybės socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius procesus su atskirų valstybės regionų skirtingais interesais ir jų nevienodais išsivystymo lygiais. Čia tenka atsižvelgti ne tik į regionuose sukuriama pridėtinę vertę, bet ir į juose vykstančius procesus, dažniausiai nesutampiančius su procesais valstybės lygmeniu. Darnus regionų vystymasis reiškia darnaus vystymosi principų integravimą į regioninės politikos įgyvendinimą. Darna turi būti esminis regioninės politikos efektyvumo kriterijus (Jovovic ir kt., 2017).

Oonk ir kt. (2022) teigia, kad įvairios suinteresuotosios šalys, kurios bendradarbiauja vykdant valstybės regionų darnaus vystymosi daugiašalius procesus, atstovauja skirtingą patirtį, kiekviena suinteresuotoji šalis turi savo žinių sistemą nagrinėjamu klausimu ir savo siūlomų sprendimų logiką. Ribos tarp šių įvairių pažiūrų dažnai trukdo priimti kompromisinius, daugelį suinteresuotųjų šalių tenkinančius sprendimus. Siekiant optimalių sprendimų daugiašaliuose procesuose, tenka daug mokytis ir kurti naujas žinias atsižvelgiant į kitų suinteresuotųjų šalių interesus ir jų turimas žinias. Skirtingų praktikų ribose specialistams ir regionų bendruomenių atstovams tenka iminti „kitoniškumo“ paslaptį, plėtoti savo kompetencijos ribas, peržvelgti savo realijas, plėsti akiratį ir kartu kurti naujas žinias, kurios padėtų priimti bendrus labai skirtingų regionų darnaus vystymosi sprendimus. ES investiciniai fondai skiria nemažai lėšų projektų rengėjų ir įgyvendintojų mokymams. Švietimas regionų darnaus vystymosi politikos įgyvendinimo klausimais turėtų įgalinti regionų atstovus dirbti daugelio suinteresuotųjų šalių kontekste, pagilinti supratimą apie skirtingų interesų dermės būtinumą, įpratinti juos kartu kurti naujas žinias valstybės regionų darnaus vystymosi sprendimų priėmimui ir įgyvendinimui. Žinoma, ir aukštosios mokykloms yra aktualus uždavinys rengti specialistus, gebančius spręsti sudėtingus valstybės regioninės politikos uždavinius.

Slovėnijos regionų darnaus vystymosi rodiklių sistema: sektinas pavyzdys

Pratęsiant šio straipsnio įvade pradėtą mokslinę diskusiją apie darnaus vystymosi rodiklių vieningos sistemos nebuvimą valstybės mastu, juolab – regioninėse dimensijose, šiame skyrelyje kaip sektinas pavyzdys pateikta išsami Slovėnijos regionų darnaus vystymosi 32 rodiklių sistema.

Kaip teigia Vintar Mally (2021), pagrindiniai Slovėnijos regioninės politikos tikslai yra regioninės plėtros skirtumų mažinimas ir darnaus vystymosi principais pagrįstos subalansuotos plėtros užtikrinimas. Autorė išnagrinėjo, kaip Slovėnijos regionai po 2010 m. įgyvendina šiuos tikslus socialinėje, ekonominėje ir aplinkosaugos srityse. Skaičiavimams naudoti keturi bendrieji rodikliai: bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui, ekologinis pėdsakas vienam gyventojui, plėtros rizikos indeksas ir darnaus regionų vystymosi indeksas. Darnaus regionų vystymosi indeksą sudaro 32 atskiri ekonominiai, socialiniai ir aplinkosauginiai rodikliai. Dauguma rodiklių rodo pažangą siekiant strateginių Slovėnijos regionų plėtros tikslų.

Ekologinis pėdsakas vienam gyventojui apskaičiuoja bioproductyvos žemės ir vandens plotų kiekį, reikalingą tam tikros teritorijos gyventojų suvartojamiems ištekliams pagaminti ir susidarantiems atliekoms absorbuoti. Šis rodiklis naudingas didinant gyventojų sąmoningumą ir sprendžiant besaikio vartojimo problemą. Juo apskaičiuojamas regionų biopajėgumas kaip biosferos gebėjimas aprūpinti ir atnaujinti gamtos išteklius ir paslaugas.

Plėtros rizikos indeksas apima 14 rodiklių: BVP vienam gyventojui, bendroji pridėtinė vertė vienam darbuotojui, bendrojo fiksuoto kapitalo formavimas procentais nuo BVP, registruoto jaunimo nedarbo lygis (15–29 m.), užimtumo lygis (20–64 m.), aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (25–64 m.), bendrosios vidaus išlaidos moksliniams tyrimams ir plėtrai procentais nuo BVP, išvalytų nuotekų

su antriniu ir tretiniu būdu dalis, saugomų teritorijų dalis, apskaičiuota stichinių nelaimių žala procentais nuo BVP, registruotas nedarbo lygis, gyventojų senėjimo indeksas, disponuojamos pajamos vienam gyventojui ir gyventojų tankumas.

Darnaus regionų vystymosi indeksas skaičiuojamas vadovaujantis šiais 32 rodikliais:

- *6 ekonominiai rodikliai*: BVP vienam gyventojui, bendroji pridėtinė vertė vienam gyventojui, išlaidos ilgalaikiam turtui vienam gyventojui, vidutinės išlaidos MTEP kaip BVP dalis, disponuojamos pajamos vienam gyventojui, paslaugų sektoriaus darbuotojų dalis;

- *12 socialinių rodiklių*: bedarbiai, nebaigę arba baigę pradinę mokyklą, bedarbių moterų dalis, gyventojų tankumas, gyventojų skaičiaus augimo indeksas, gyventojų senėjimo indeksas, vidutinis mirties amžius, skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis, naudingas plotas vienam gyventojui, registruotas nedarbo lygis, studentų skaičius tūkstančiui gyventojų, namų ūkių, turinčių asmeninį kompiuterį, dalis, gyventojų su aukštuju išsilavinimu procentas;

- *14 aplinkosaugos rodiklių*: ekologiškai dirbamos žemės dalis, miškingi plotai vienam gyventojui, krovinio kelių transporto augimo indeksas, intensyviai dirbama žemė vienam gyventojui, namų ūkių dalis užterštoje aplinkoje, komunalinės atliekos vienam gyventojui, Natura 2000 teritorijų dalis, vandens suvartojimas vienam gyventojui, vidutinės išlaidos aplinkos apsaugai kaip BVP dalis, užstatytų teritorijų dalis, išvalytų nuotekų dalis, būsto su centralizuotu šildymu dalis, motorizacijos lygis, gyvulių tankumo indeksas.

Pagal aukščiau apibūdintus vystymosi rodiklius atliktas Slovėnijos 12 statistinių regionų reitingavimas. Tyrimo rezultatai neparodė, kad regionai juda link darnios ir labiau subalansuotos plėtros tikslų, tirti rodikliai nerodo, kad pastarąjį dešimtmetį mažėjo regionų išsivystymo skirtumai. Nors BVP vienam gyventojui šalyje ir regionuose padidėjo, regioniniai skirtumai šiek tiek didėjo. Aplinkos srityje nebuvo kaip norėta sumažintas neigiamas poveikis aplinkai, visoje šalyje ir daugumoje regionų fiksuotas ekologinis deficitas, rodantis netvaraus vystymosi modelį, kai socialinis ir ekonominis vystymasis vyksta aplinkos blogėjimo sąskaita. Vakarinės šalies pusės regionai turi didesnę ekologinę pėdsaką ir prastesnius rezultatus aplinkosaugos darnaus vystymosi srityje, nors jie yra vieni sėkmingiausių pagal socialinius ir ekonominius rodiklius. Dauguma socialinių ir ekonominių rodiklių per pastarąjį dešimtmetį rodo pažangą siekiant darnaus vystymosi tikslų (pvz., sumažėjęs nedarbas, geresnis išsilavinimas, ilgesnė gyvenimo trukmė, geresnis būstas, didesnės pajamos ir kt.), tačiau dauguma aplinkosaugos rodiklių rodo gamtos išteklių naudojimo didėjimą (Vintar Mally, 2021).

Regionų darnaus vystymosi atspindžiai Lietuvos viešojo valdymo dokumentuose

Lietuvos regioninės politikos baltoji knyga darniai ir tvariai plėtrai 2017-2030 (2017)

Šioje knygoje Lietuvos regioninė politika yra plačiausiai išreikšta. Ji „parengta siekiant suderinti nacionalinės valdžios ir vietos savivaldos institucijų bei socialinių ir ekonominių partnerių teritorinės sanglaudos vizijas ir veiksmus joms pasiekti.“ (p. 3). Labai didelis dėmesys skirtas gyventojams: „Kiekvienam Lietuvos gyventojui, nepaisant to, kur jis įsikūręs, turi būti sudarytos galimybės dirbti arba užsiimti verslu ne toliau kaip vienos valandos kelionės atstumu“; „Visi Lietuvos gyventojai, nepaisant to, kur jie įsikūrę, turi turėti galimybes gyventi kokybiškoje aplinkoje ir gauti pakankamos kokybės viešąsias paslaugas ne toliau kaip pusvalandžio kelionės atstumu“ (p. 6).

Baltojoje knygoje akcentuojami du „Iššūkiai: 1. Geografiškai subalansuotas darnus ir tvarus ekonomikos augimas; 2. Kokybiškos gyvenimo sąlygos visoje Lietuvoje“ (p. 15). Pirmajame iššūkyje sudėti visi trys augimą apibūdinantys terminai, ko gero siekiant išvengti diskusijų dėl skirtumų tarp šių terminų. Žinoma, būtų galima diskutuoti, kodėl šie trys būdvardžiai taikomi tik ekonomikos augimui. Įprastai *darnos* terminas vartojamas siekiant išreikšti ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės dimensijų dermę. Be to, terminas *darnus ekonomikos augimas* nėra apibrėžtas Lietuvos viešojo valdymo dokumentuose. Abiem iššūkiams numatyta po keturis regioninės politikos peržiūros rodiklius (p. 27).

Lietuvos regionų sistemą (3+2+5) sudaro 10 regionų, kurie turi trijų lygmenų centrus: 3 didžiausi miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda), 2 tarpinio dydžio centrai (Šiauliai, Panevėžys), 5 regioniniai centrai (Alytus, Marijampolė, Tauragė, Telšiai, Utena). Didieji (3+2) miestai turi valstybės institucijų

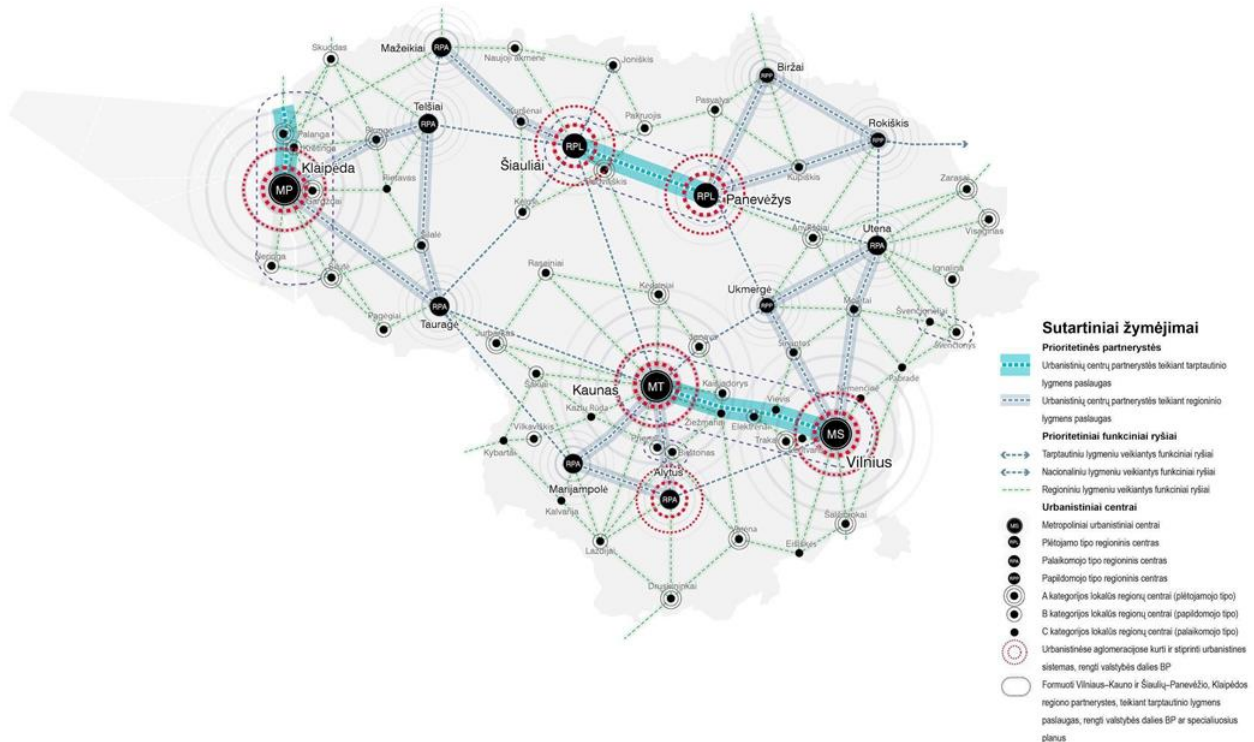
centrinius padalinius ir tretinį (respublikos) sveikatos priežiūros lygmenį. 3 didžiausi miestai turi MTEP infrastruktūrą ir universitetus, o 2 tarpinio dydžio centrai – universitetų filialus.

Baltojoje knygoje numatytas galimas administracinės regionų reformos variantas: NUTS 2 lygio (800 tūkst. – 3 mln. gyventojų) Rytų Lietuvos (Vilniaus), Vidurio Lietuvos (Kauno) ir Vakarų Lietuvos (Klaipėdos) regionų sukūrimas su antro lygio (regionine) savivalda, regiono biudžetu, paslaugomis ir kt.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas

2021 m. rugsėjo 29 d. Vyriausybės patvirtintame LR teritorijos bendrajame plane suformuluoti sprendiniai galios iki 2030 metų, o pasiūlyta vizija – iki 2050 metų. Planas numato, kaip vystysis ir formuosis miestai, kur plėtosis infrastruktūra, kur bus puoselėjama gamta, skatinama rekreacija bei turizmas. Tai yra ir planas regionams, išryškinantis savivaldybių stipriąsias savybes.

Planas numato naują urbanistinių centrų bendradarbiavimo modelį, nekeičiant nei apskričių, nei savivaldybių administracinių ribų. Tarptautinio lygmens urbanistinės struktūros pagrindu laikomi penki urbanistiniai centrai: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys.

1 pav. Nacionalinio ir regioninio lygmenų urbanistinė struktūra

Šaltinis: Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (2021)

Išskiriamos dvi pagrindinės urbanistinių centrų tarptautinio lygio partnerystės – Vilniaus-Kauno ir Panevėžio-Šiaulių (žr. 1 pav.). Plane formuojamos penkios nacionalinio lygmens partnerystių grupės: Vilniaus-Utenos-Ukmergės, Kauno-Marijampolės-Alytaus, Klaipėdos-Tauragės-Telšių, Šiaulių-Mažeikių ir Panevėžio-Biržų-Rokiškio. Jas sudarys ne 10, kaip iki šiol, o 14 regioninių centrų.

Urbanistinėje struktūroje veikiantys urbanistiniai centrai pagal funkcijas ir vykdomas veiklas, teikiamas paslaugas, pagal gyventojų skaičių, skirstomi į metropolinius, regioninius, lokalius ir vietinius centrus: 1) *metropoliniai centrai* (Vilnius, Kaunas, Klaipėda) – aktyvūs miestai tarptautinėje urbanistinių centrų sistemoje, teikiantys didžiausią spektrą paslaugų; 2) *regioniniai centrai* (Šiauliai, Panevėžys, Alytus, Utena, Marijampolė, Tauragė, Telšiai, Mažeikiai, Ukmergė, Rokiškis, Biržai) – miestai, kurie atlieka ypač svarbų vaidmenį regionams, gyvenimo kokybei palaikyti bei veikia tarptautiniame kontekste; 3) *lokaliniai centrai* – miestai, kurių prioritetas tikslas yra palaikyti regionų dalių gyvybingumą veikian kartu su regioniniais centrais, teikiant būtinojo, santykinai dažno poreikio paslaugas; 4) *vietiniai centrai* – miestai ir kaimo gyvenamosios vietovės, užtikrinantys būtino poreikio paslaugas ir aptarnaujantys mažiausius teritorinius vienetus.

Įvertinant socialinius, ekonominius, kultūrinius veiksnius, lokaliniai centrai skirstomi į A, B, C kategorijas: A kategorija (15 miestų) – plėtojamojo tipo, stipraus potencialo centrai; B kategorija (24 miestai) – papildomojo tipo, pakankamo potencialo centrai; C kategorija (10 miestų) – palaikomojo tipo, nepakankamo potencialo centrai. Šiaulių apskrities Radviliškio miestas priklauso A kategorijai, o Naujoji Akmenė, Joniškis, Pakruojis, Kelmė ir Kuršėnai – B kategorijai.

Formuojant Šiaulių–Panevėžio partnerystę, numatoma didinti ekonominį Šiaulių–Panevėžio regiono patrauklumą, sudarant sąlygas įvairiarūšei krovinių logistikai, vystyti krovinių Panevėžio ir Šiaulių terminalų jungtis su tarptautine geležinkelio linija „Rail Baltica“ per Panevėžio stotį ir Šiaulių oro uostu. Šiaurės Lietuvos partnerysčių grupėje planuojama vystyti šalies teritoriją, apimančią Šiaulius, Mažeikius ir jų įtakos zonoje esančius lokalius regionų centrus.

2021–2030 metų nacionalinis pažangos planas

Šis planas, 2020 m. rugsėjo 9 d. LR Vyriausybės patvirtintas ir 2021 m. rugsėjo 29 d. pakeistas suderinus su Aštuonioliktosios Vyriausybės programa, numato 10 strateginių tikslų, atitinkamus uždavinius ir rodiklius su siektinomis reikšmėmis 2030 metams.

Plane iškeltas 7 strateginis tikslas – *tvariai ir subalansuotai vystyti Lietuvos teritoriją ir mažinti regioninę atskirtį* (p. 46). Šio tikslo konteksto analizėje akcentuojama, kad vyksta sparti Lietuvos konvergencija su ES, t. y. esminiai ekonominiai ir socialiniai Lietuvos rodikliai artėja prie ES šalių vidurkių. Tačiau *skirtumai tarp Lietuvos regionų ir jų viduje išlieka ryškūs*. Vilniaus apskritis labai išsiskiria užimtumo, gyventojų pajamų ir investicijų augimu. Dideli skirtumai ir regionų viduje tarp savivaldybių. Pavyzdžiui, *darbo pajamos Šalčininkų rajono savivaldybėje ir Vilniaus miesto savivaldybėje skiriasi 1,6 karto*. Daugelyje regionų mažėja gyventojų skaičius, juose gyventojai sensta, o jaunimas koncentruojasi didžiausiuose miestuose ir aplink juos. Viešųjų paslaugų teikėjų tinklas Lietuvoje yra tankus ir šiame plane vadinamas „*pertekline infrastruktūra*“. Pvz., *yra daugiau nei 1 200 viešųjų bibliotekų, daugiau nei 700 pirminės sveikatos priežiūros įstaigų*. Siekiant aukštesnės kokybės paslaugų reikia *optimizuoti tam tikrų viešųjų paslaugų tinklą* (p. 47).

7 strateginio tikslo įgyvendinimui numatyti du uždaviniai: 1) *Siekti geografiškai subalansuoto ekonomikos vystymosi, atsižvelgiant į atskirų regionų potencialą*; 2) *Didinti darbo vietų pasiekiamumą ir viešųjų paslaugų prieinamumą* (p. 48). Nustatyti 7 strateginio tikslo trys poveikio rodikliai: 1) planuojama trečdaliu sumažinti *vidutinio BVP vienam gyventojui nuokrypį regionuose, palyginti su šalies BVP vienam gyventojui* nuo 29,9 proc. 2019 m. iki 19,8 proc. 2030 m.; 2) planuojama daugiau nei dvigubai sumažinti *vidutinį gyvenimo kokybės indekso nuokrypį savivaldybėse, palyginti su savivaldybių gyvenimo kokybės indekso vidurkiu* nuo 8,2 proc. 2018 m. iki 3,53 proc. 2030 m.; 3) sumažinti *bendrųjų namų ūkių pajamų (vienam namų ūkio nariui per mėnesį) vidutinį nuokrypį regionuose* nuo 11,9 proc. 2019 m. iki 9,6 proc. 2030 m. (p. 48). Rodikliai rodo aiškią orientaciją į reikšmingą ekonominių ir socialinių skirtumų Lietuvos regionuose mažinimą.

2022–2030 metų regionų plėtros programa (2022-03-18 projektas)

Šios programos projektas suderintas su 2021–2030 metų nacionaliniu pažangos planu ir jo 7 strateginiu tikslu. Projekte pristatytos trys regioninės plėtros problemos:

1. Skirtingas regionų ekonominio augimo potencialas ir netolygi ekonomikos plėtra.

Akcentuojama, kad *Lietuvoje regionų ekonominiai skirtumai ženklūs ir didėja*. Nors Lietuvos BVP vienam gyventojui išaugo nuo 50 proc. ES vidurkio 2004 m. iki 87 proc. 2019 m., tačiau regioniniu lygmeniu ekonominis augimas nebuvo tolygus. Alytaus, Marijampolės, Tauragės ir Utenos apskrityse BVP vienam gyventojui buvo beveik dvigubai mažesnis už ES vidurkį, o Telšių, Panevėžio ir Šiaulių apskrityse sudarė vos du trečdalius (62–64 proc.) ES vidurkio (p. 4).

Šiaulių regiono užimtumo lygis 2014–2020 m. augo sparčiau nei Lietuvoje: Šiaulių regiono pokytis +12,2 proc. (išaugo iki 69,1 proc.), vidutinis augimas šalyje yra +9 proc. Tačiau lėtai augo darbo našumas, matuojamas pridėtine verte, tenkančia vienam dirbančiajam. Šio rodiklio augimas Šiaulių regione 2014–2019 m. buvo +3,8 tūkst. eurų vienam dirbančiajam, tuo tarpu šalies vidurkis buvo +6,2 tūkst. eurų vienam dirbančiajam (p. 9).

Sprendžiant šią problemą, numatoma padidinti užimtumo lygį bei dirbančiajam tenkančią pridėtinę vertę (našumą), sumažinti šių rodiklių tarpregioninius ir vidinius regionų netolygumus.

Programoje numatomos investicijos į ekonominio potencialo stiprinimą, investicinio patrauklumo didinimą, verslumo ugdymą ir verslo aplinkos gerinimą, siekiant kurti naujas kokybiškas darbo vietas ir plėtoti aukštą pridėtinę vertę kuriančius verslus (p. 10).

2. *Atskiriems regionams būdinga didesnė skurdo rizika ir socialinė atskirtis.*

2019 m. Lietuvoje 26,3 proc., arba 734 tūkst. asmenų gyveno skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, ES vidurkis siekė 21,2 proc. 2020 m. šis rodiklis Lietuvoje sumažėjo iki 24,8 proc. Per 2014–2020 m. skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiriančių gyventojų dalies teritoriniai netolygumai padidėjo nuo 8,3 proc. iki 23,7 proc., t. y. beveik 3 kartus. Labiausiai paveiktos retai gyvenamos ir mažesne ekonominių veiklų koncentracija pasižyminčios Utenos, Tauragės, Marijampolės apskritys. Asmenys, patiriantys skurdo riziką ar socialinę atskirtį Šiaulių regione 2020 m. sudarė 26,2 proc., programoje planuojama 2030 m. šį rodiklį sumažinti iki 21,2 proc.

2020 m. 20 proc. didžiausias pajamas gaunančių gyventojų pajamos 6,1 karto viršijo 20 proc. mažiausias pajamas gaunančių gyventojų pajamas. ES 2019 m. vidurkis – 5,07 karto.

Sprendžiant šią problemą, numatoma sumažinti asmenų, patiriančių skurdą ir socialinę atskirtį, dalį. Tam numatomos investicijos į socialinės įtraukties stiprinimą ir bazinių poreikių užtikrinimą teikiant kokybiškas viešąsias paslaugas, kuriant trūkstamą bei efektyviai naudojant jau turimą viešąją infrastruktūrą, užtikrinant viešųjų paslaugų prieinamumą visoje Lietuvos teritorijoje (p. 11–15).

3. *Nepakankamai tvari aplinka, neigiamai veikianči regionų patrauklumą.*

Sprendžiant šią problemą, numatoma pagerinti gyvenamąją aplinką, o per ją – ir gyvenimo kokybę, taip didinant regionų patrauklumą. Numatomos investicijos, mažinančios oro, vandens, grunto užterštumą, neigiamą klimato kaitos poveikį ir didinančios atsparumą klimato kaitai (p. 18).

Statistinio tyrimo metodika

Nėra vieningos metodologinės prieigos, kaip įvertinti regionų socialinę ir ekonominę politiką, konkrečiai – jų darnų vystymąsi. Jau vien darnaus vystymosi rodiklių parinkimas tampa tyrėjams nemažu iššūkiu. Kareivaitė disertacijoje (2012) teigė, kad mokslinėje literatūroje priskaičiuojama daugiau nei 500 darnaus vystymosi rodiklių. Savo disertaciniam tyrimui apie Lietuvos valstybės darnų vystymąsi ji parinko Lietuvos 110 darnaus vystymosi rodiklių ir pateikė 15 ekspertų įvertinti jų svarbą ekonomikos, socialinio vystymosi ir aplinkosaugos srityse. Pagal ekspertų vertinimus buvo atrinkti 53 rodikliai, suskirstyti į tris dimensijas (12 rodiklių priklausė ekonominei, 21 rodiklis – socialinei, 20 rodiklių – aplinkosauginėi dimensijoms). Į galutinę disertacijos rodiklių rinkinį specialiais analizės metodais buvo atrinkti 7 ekonominės dimensijos rodikliai, 7 socialinės dimensijos rodikliai, 9 aplinkosauginės dimensijos rodikliai bei 7 institucinę dimensiją atspindintys rodikliai.

Lietuvos Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011) išskirti 84 rodikliai, suskirstyti į 4 grupes: 17 – aplinkos būklės, 31 – ekonomikos vystymosi, 27 – socialinio vystymosi ir 9 – teritorinio vystymosi rodikliai.

Europos Komisijos Eurostat duomenų bazėje darnaus vystymosi rodiklių rinkinį sudaro 102 rodikliai, išdėstyti pagal 17 darnaus vystymosi tikslų, suformuluotų Jungtinių Tautų 2015 m. priimtame dokumente „*Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų*“. Kiekvienas tikslas turi 6 jam pirmiausia priskiriamus rodiklius. 37 iš 102 rodiklių yra universalūs, t. y. naudojami daugiau nei vienam tikslui stebėti (SDG indicators: goal by goal, 2022). Minėtoje Jungtinių Tautų Darbotvarkėje 17 darnaus vystymosi tikslų ir 169 uždavinių įvertinimui numatytas 231 rodiklis (SDG indicators, 2022). Lietuvos statistikos departamentas su ministerijomis ir kitomis institucijomis parengė atitinkamą *Nacionalinį darnaus vystymosi rodiklių sąrašą* (2022), į kurį įtraukti tik Lietuvai aktualūs rodikliai. 2020 metais Lietuvos statistikos departamentas išleido atitinkamą knygą „Darnaus vystymosi rodikliai“ (Lietuvos statistika, 2020), kurioje šie rodikliai išdėstyti akivaizdžiai plačiam skaitytojų ratui.

Šiame straipsnyje išnagrinėti Lietuvos statistikos departamento teikiami darnaus vystymosi rodikliai, atitinkantys Lietuvos regioninės politikos aktualijas naujuose statistiniuose dokumentuose. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis šio straipsnio autorius Microsoft Excel programos TREND funkcija apskaičiavo prognozes. Žinoma, TREND funkcija apskaičiuoti rezultatai yra labiausiai tikėtini, kai netolimos ateities situacija kinta panašiai kaip ir netolimos praeities situacija.

Tačiau įvykus nenumatytiems išorinės aplinkos pokyčiams galimi nemaži nukrypimai nuo šių rezultatų. Kartais skaičiuojamos prognozės pagal optimistinius ir pesimistinius scenarijus, nustatomi skirtumai tarp šių scenarijų reikšmių. Labiausiai tikėtina, kad TREND funkcija apskaičiuoti rezultatai atitinka realistinį scenarijų, užimančią tarpinę poziciją tarp optimistinio ir pesimistinio scenarijaus.

Statistinė Šiaulių regiono darnaus vystymosi rodiklių ir jų prognozių analizė

Demografija

Nuolatinių gyventojų skaičius Šiaulių apskrityje 2022 m. pradžioje: 258 625 gyventojai. Palyginus su 2012 m., nuolatinių gyventojų sumažėjo 14,2 %. Šiaulių apskrities gyventojai 2022 m. pradžioje sudarė 9,3 % Lietuvos gyventojų (2 794 961 gyv.). Tačiau pagal plotą (kv. km), Šiaulių apskritis užima 13,1 % Lietuvos teritorijos (Lietuvos statistikos departamentas, 2022).

Vadinasi, gyventojų tankumas Šiaulių apskrityje yra ženkliai mažesnis nei Lietuvoje. Didžiausiu gyventojų tankumu 2012 metais pasižymėjo Kauno, Panevėžio, Klaipėdos ir Alytaus miestų savivaldybės. Penktoje vietoje yra Šiauliai, o tik šeštoje – Vilnius. Vadinasi, Vilniaus ir Šiaulių miestai išsidėstę santykinai didelėse teritorijose. Šios 6 miestų savivaldybės pasižymi dideliu gyventojų tankumu: nuo 2 418,5 gyv./ km² (Kaunas) iki 1 654,3 gyv./ km² (Šiauliai) ir 1 382,3 gyv./ km² (Vilnius). Visagino miesto (512,1 gyv./ km²) ir Palangos (224,1 gyv./ km²) savivaldybėse gyventojų tankumas yra daug mažesnis, o likusiose 52 savivaldybėse gyventojų tankumas yra nuo 93,9 gyv./ km² (Marijampolės savivaldybė) iki 14,1 gyv./ km² (Varėnos rajono savivaldybė) (Lietuvos savivaldybės pagal gyventojų tankumą, 2012).

Neto tarptautinė migracija 2020 metais Šiaulių apskrityje buvo teigiama ir sudarė 2 625 gyventojus, t. y. tiek gyventojų daugiau deklaravo atvykimą iš užsienio nei išvykimą į užsienį nuolatiniam gyvenimui. Vidaus migracija 2020 m. buvo neigiama ir sudarė -1 785 gyventojus, t. y. tiek gyventojų daugiau deklaravo išvykimą iš Šiaulių apskrities į kitas Lietuvos apskritis nei atvykimą į Šiaulių apskritį iš kitų apskričių (Lietuvos apskričių švieslentės, 2022).

Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Šiaulių apskrityje – 76,51 metų, vyrų – 71,49 metų, moterų – 81,64 metų (Lietuvos apskričių švieslentės, 2022).

1 lentelėje pateikta Šiaulių apskrities savivaldybių demografinė statistika.

1 lentelė

Šiaulių apskrities savivaldybių švieslentė

Savivaldybės	T.mig.	V.mig.	B.m.a.	B.m.iš.	Iki14m.	65+	Gim.	Mir.	Mot.
Akmėnės raj.	137	-140	38,6	49	23	40	9,4	17,6	1160
Joniškio raj.	36	-149	36,5	46,1	20	37	7,7	16,5	1137
Kelmės raj.	42	-244	30,7	45,8	20	39	8,2	18	1086
Pakruojo raj.	27	-208	33	48,6	21	36	8	17,1	1107
Radviliškio r.	306	-325	37,8	45,6	23	34	9,1	16	1100
Šiaulių m.	1970	-1057	58,8	42,7	22	30	9,6	12,1	1091
Šiaulių raj.	107	338	47	43,4	22	31	8,5	13,6	1059

Santrumpos: T.mig. – neto tarptautinė migracija 2020 m.; V.mig. – neto vidaus migracija 2020 m.; B.m.a. – Bendroji migracija 2019 m. atvykusiųjų 1 tūkst. gyv.; B.m.iš. – Bendroji migracija 2019 m. išvykusiųjų 1 tūkst. gyv.; Iki14m. – vaikų iki 15 metų amžiaus skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų 2020 m. pradžioje; 65+ – pagyvenusių (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų 2020 m. pradžioje; Gim. – gimstamumas 2019 m., tenka 1 tūkst. gyventojų; Mir. – mirtingumas 2019 m., tenka 1 tūkst. gyventojų; Mot. – moterų skaičius, tenkantis 1 tūkst. vyrų 2021 m. pradžioje (Lietuvoje – 1128).

Šaltinis: (Lietuvos apskričių švieslentės, 2022).

1 lentelė rodo, kad 2020 m. tarptautinė migracija visose 7 savivaldybėse buvo teigiama. Tačiau vidinė migracija buvo neigiama, išskyrus Šiaulių rajono savivaldybę. 2019 m. bendroji migracija 5 savivaldybėse buvo neigiama, o Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse – teigiama. Joniškio, Pakruojo ir Kelmės rajonuose 2019 m. buvo mažiausias gimstamumas, o kadangi 2020 m. pradžioje čia buvo ir mažiausias vaikų iki 15 metų amžiaus skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų,

galima daryti prielaidą, kad šiose trijose savivaldybėse pasireiškia mažiausio gimstamumo apskrityje tendencija.

Nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje

Nuolatinių gyventojų skaičiai įgalina matyti žmoniškųjų išteklių potencialą ir jo kaitos tendencijas valstybėje bei jos atskiruose regionuose. 2 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2018–2022 m. pradžios duomenys ir TREND funkcija apskaičiuotos prognozės 2024–2030 metams.

2 lentelė

Nuolatinių gyventojų skaičiai (2018–2022 m.) ir jų prognozės (2024–2030 m.)

Regionai	2018	2020	2022	2024	2026	2028	2030
Šiaulių apskritis	265467	261452	258625	255006	251915	248472	245263
Lietuvos Respubl.	2808901	2794090	2794961	2785377	2782763	2775503	2771340
Sostinės regionas	805367	820511	814273	822289	820803	825652	826277
Vid. vak. Liet. reg.	2003534	1973579	1980688	1963087	1961960	1949850	1945062

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

2 lentelė rodo Šiaulių apskrities gyventojų skaičiaus mažėjimą 2,6 proc. per ketverius metus nuo 2018 m. pradžios iki 2022 m. Tuo metu Vidurio ir vakarų Lietuvos regione gyventojų skaičius mažėjo tik 1,14 proc., Lietuvoje – dar mažiau, tik 0,5 proc., o Sostinės regione (Vilniaus apskrityje) gyventojų skaičius per šiuos 4 metus padidėjo 1,1 proc. Atitinkamai pagal 2 lentelėje nurodytus duomenis apskaičiuota prognozė nuo 2018 m. pradžios iki 2030 metų rodo gyventojų skaičiaus Šiaulių apskrityje sumažėjimą per 12 metų apie 20 000 gyventojų, t. y. net 7,6 proc. Sostinės regionas panašiai tokiu kiekiu gyventojų turėtų padidėti.

Lietuvoje nuo 2018 m. pradžios iki 2030 metų šio straipsnio autoriaus prognozuojamas gyventojų skaičiaus mažėjimas yra tik 1,33 proc. Ši prognozė yra daug optimistiškesnė, nei Lietuvos statistikos departamento paskelbta Eurostato atlikta prognozė, kurioje 2030 m. pradžia apskaičiuotas gyventojų skaičius yra 2 575 553. Palyginus su 2018 metų pradžia, šis skaičius reikštų net 8,3 proc. Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą. Toks didelis skirtumas nestebina, nes nėra abejonės, kad Eurostato tyrėjai ėmė ir žymiai ankstesnių nei 2018 metų duomenis, kai Lietuvoje gyventojų skaičiaus mažėjimas buvo žymiai spartesnis. Tuo tarpu 2019 m. gyventojų skaičius Lietuvoje stabilizavosi, o 2020 m. netgi padidėjo, 2021 m. liko beveik nepakitęs.

3 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2018–2022 m. pradžios Šiaulių apskrities 7 savivaldybių duomenys apie nuolatinių gyventojų skaičius ir TREND funkcija apskaičiuotos prognozės 2024–2030 metams.

3 lentelė

Nuolatinių gyventojų skaičiai (2018–2022 m.) ir jų prognozės (2024–2030 m.) Šiaulių apskrities savivaldybėse

Savivaldybės	2018	2020	2022	2024	2026	2028	2030
Akmenės raj.	19606	18772	19229	18825	18995	18783	18825
Joniškio raj.	21583	20730	20874	20353	20275	19902	19726
Kelmės raj.	26778	25383	25389	24461	24155	23435	22991
Pakruojo raj.	19546	18607	18440	17758	17419	16852	16437
Radviliškio r.	36170	35002	34399	33419	32690	31795	31010
Šiaulių m.	100575	101511	99462	99403	98017	97516	96425
Šiaulių raj.	41209	41447	40832	40785	40360	40187	39846

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

3 lentelė rodo, kad 2018–2022 m. gyventojų skaičius sumažėjo visose 7 Šiaulių apskrities savivaldybėse, tačiau daugiausia sumažėjo Pakruojo raj. (5,66 proc.), Kelmės raj. (5,19 proc.) ir Radviliškio raj. (4,9 proc.) savivaldybėse. Mažiausias sumažėjimas užfiksuotas Šiaulių raj. (0,9 proc.) ir Šiaulių miesto (1,1 proc. savivaldybėse). Tačiau pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis

Šiaulių miestas 2022 m. turėtų prarasti didmiesčio statusą. Apskaičiuotos prognozės rodo, kad taip ateityje tikrai turėtų įvykti.

Gyventojų migracija

Šis rodiklis kartu su gimstamumo bei mirtingumo rodikliais sudaro lemiamą reikšmę nuolatinių gyventojų skaičiui regione. 4 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2017–2021 m. duomenys apie gyventojų migraciją ir TREND funkcija apskaičiuotos prognozės 2022–2026 metams.

4 lentelė

Neto migracija (2017–2021 m.) ir jos prognozės (2022–2026 m.), asmenų skaičius

Regionai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Šiaulių apskritis	-3331	-1203	423	840	-710	1389	1363	1390	1806	2558
Lietuvos Resp.	-27557	-3292	10794	19993	7544	29542	31642	35276	41199	50954
Sostinės region.	367	5432	10378	11573	7319	13027	13185	13217	14410	16544
Vid. v. Liet. reg.	-27924	-8724	416	8420	225	16515	18457	22059	26789	34410

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

Neto migracijos asmenų skaičius gaunamas sudėjus tarptautinės ir vidaus emigracijos bei imigracijos asmenų skaičius. 2017–2019 metais asmenų skaičius visuose 3 lentelėje nurodytuose regionuose turėjo stipraus didėjimo tendenciją, tačiau 2020 metais šis augimas sulėtėjo, o 2021 m. matomas ryškus augimo sulėtėjimas. Tikriausiai migracijos sulėtėjimą nulėmė visuomenės uždarumas COVID-19 pandemijos sąlygomis. Tačiau dėl 2017–2019 metų asmenų skaičiaus stipraus didėjimo tendencijos prognozės 2022–2026 metams rodo tolesnę asmenų skaičiaus stipraus didėjimo tendenciją, kurią palyginus su 2017–2019 metų tendencija kiek sumažino 2020–2021 m. sulėtėjimas. Prognozės nuteikia optimistiškai, tačiau Šiaulių apskrčiai optimizmo mažiau: 2026 m. asmenų skaičiaus padidėjimas nekompensuoja 2017 m. sumažėjimo, tuo tarpu tokia „kompensacija“ Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui yra teigiama 1,23 karto, Lietuvos atveju yra kone dviguba, o Sostinės regionui – 45 kartus (palyginus su 2018 m., 3 kartus). Iš tiesų, matyt logiška manyti, jog Sostinės regionas migruojančių asmenų skaičiumi ir toliau sparčiai didės.

Neto vidaus migracija 2020 m. Šiaulių apskrityje buvo neigiama: 1785 asmenų daugiau išvyko į kitas apskritis nei atvyko iš jų. Didžiausi neigiami balansai – su Vilniaus (-923), Kauno (-486) ir Klaipėdos (-296) apskritimis. Tik su vienintele Tauragės apskritimi balansas teigiamas: atvyko 10 asmenų daugiau nei išvyko. Iš viso 2020 m. iš Šiaulių apskrities išvyko 3226 asmenys, o atvyko 1441. Bendrasis neto vidaus migracijos rodiklis 1000 gyventojų 2020 m. Šiaulių apskrityje buvo neigiamas ir siekė -6,8. Didesni neigiami rodikliai fiksuoti tik Tauragės (-10,4) ir Telšių (-6,9) apskrityse. Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono rodiklis buvo nedaug neigiamas (-2,2), o Vilniaus (5,3), Kauno (3,5) ir Klaipėdos (2,1) apskričių šie rodikliai 2020 m. buvo teigiami.

Gyventojų užimtumas

Gyventojų užimtumas rodo žmogiškųjų išteklių potencialo dydį ir jo tendencijas regionuose. 5 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2017–2021 m. duomenys apie gyventojų užimtumą ir TREND funkcija apskaičiuotos prognozės 2022–2026 metams.

5 lentelėje pateiktos prognozės rodo, kad Lietuvoje užimtųjų gyventojų skaičius turėtų stabilizuotis, tačiau turi nedidelio mažėjimo tendenciją. Nors 2017–2019 m. Lietuvoje vyko užimtųjų gyventojų skaičiaus padidėjimas net 23,6 tūkstančio, tačiau 2020 m. matyt dėl COVID-19 pandemijos įvykęs sumažėjimas 20,3 tūkstančio ir tik pusiau atsigavimas 2021 m. (padidėjimas 10,5 tūkst.) nulėmė 2022–2026 m. gana pesimistines prognozes Lietuvos užimtųjų gyventojų skaičiams.

Skirtingai nei Lietuvos atveju, Vilniaus apskritis, 2022 m. patyrusi nedidelį užimtųjų gyventojų skaičiaus sumažėjimą, 2021 m. jį su kaupu kompensavo. Todėl ir prognozės Vilniaus apskrčiai yra optimistinės: 2022–2026 m. užimtųjų gyventojų skaičius čia turėtų padidėti 17,8 tūkst.

Šiaulių apskrityje 2017–2021 m. vyko nedideli užimtųjų gyventojų skaičiaus pokyčiai, todėl ir 2022–2026 m. prognozės yra galima sakyti neutralios: čia užimtųjų gyventojų skaičius ir toliau svyruos 115–117 tūkstančių ribose. Panašios tendencijos ir daugelyje Šiaulių apskrities rajonų. Tik

Joniškio ir Pakruojo rajonų optimistinių prognozių matyt nereikėtų laikyti realiomis, nes jos taip apskaičiuotos dėl daug išaugusių užimtųjų skaičių 2020–2021 metais. Mažai tikėtina, kad šie skaičiai šiuose rajonuose taip augs ir toliau. Kelmės rajone užimtųjų skaičius mažėjo kasmet, išskyrus 2021 metus, todėl ir ateities prognozės čia pesimistinės. Panašioje situacijoje yra ir Šiaulių miestas.

5 lentelė

Gyventojų užimtumas (2017–2021 m.) ir jo prognozės (2022–2026 m.), tūkst.

Teritorijos	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Lietuvos R.	1354,8	1374,7	1378,4	1358,1	1368,6	1370,2	1364,4	1363,2	1366,7	1363,3
Vilniaus aps.	429,5	442,3	442,6	439,4	453,4	454,9	457,3	463	469	471,2
Šiaulių apskr.	118,2	115,8	120,6	118,4	116,1	117,3	117,2	115,6	115,6	115,5
Akmenės raj.	6,7	8	8	7,6	7,5	7,9	7,6	7,6	7,7	7,7
Joniškio raj.	6,9	6,3	7,7	8,4	8,3	9	9,7	10	10,5	11,1
Kelmės raj.	12	10,8	9,4	9,3	10,1	8,7	8,6	8,6	8,2	7,7
Pakruojo raj.	7,3	7,3	8,3	9	8,8	9,6	10,1	10,4	10,8	11,4
Radviliškio r.	16,4	15,3	14,5	15	14,7	14,1	14	13,9	13,5	13,3
Šiaulių m.	51,2	50,2	52,8	51,1	48,5	49,4	48,6	47,1	46,6	46,2
Šiaulių raj.	17,7	17,8	19,9	18	18,2	18,7	18,5	18	18,4	18,3

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

Neramina ir vidutinio užimtų gyventojų amžiaus tendencijos Šiaulių apskrityje: per penkmetį nuo 2017 iki 2021 m. „pasenome“ nuo 43,6 iki 44,9 metų. 1,3 metų pokytis yra dvigubai didesnis nei Lietuvoje (43,3 – 43,9 metų), pusantro karto didesnis nei Vidurio ir vakarų Lietuvos regione (43,6 – 44,4 metų), o Vilniaus apskritis beveik „nesensta“ (42,7 – 42,8 metų). Matyt šiuos pokyčius galima paaiškinti tuo, kad daug jaunų užimtųjų migruoja į Vilnių, nemažai – į Kauną ir Klaipėdą.

Nedarbo lygis

Nedarbo lygis yra vienas svarbiausių socialinių rodiklių, parodantis regiono gyventojų situaciją darbo rinkoje. 6 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2017–2021 m. duomenys apie nedarbo lygį ir TREND funkcija apskaičiuotos prognozės 2022–2026 metams.

6 lentelė

Nedarbo lygis (2017–2021 m.) ir jo prognozės (2022–2026 m.), proc.

Regionai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Šiaulių apskritis	9,4	8	8,1	9,4	7,3	7,6	7,6	7,2	6,6	6,7
Lietuvos Respublika	7,1	6,1	6,3	8,5	7,1	7,7	8,4	8,6	8,5	9,2
Vilniaus apskritis	4,8	4,6	4,4	6,8	4,8	5,7	6,1	6,2	6	6,6

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

Nedarbo lygis Šiaulių apskrityje 2017–2021 m. buvo pastebimai didesnis nei Lietuvoje ir žymiai didesnis, nei Vilniaus apskrityje. Prognozių rezultatams nemažai įtakos turi 2020 metais visoje Lietuvoje dėl COVID-19 pandemijos žymiai išaugęs nedarbo lygis. Kadangi 2020 metais nedarbo lygis Šiaulių apskrityje išaugo tik 1,3 proc., o Lietuvoje – 2,2 proc., Vilniaus apskrityje – 2,4 proc., todėl prognozės Šiaulių apskričiai yra daug optimistiškesnės, nei Lietuvai ir Vilniaus apskričiai, jos rodo Šiaulių apskričiai netgi mažėjimo tendenciją, kai tuo tarpu Lietuvai ir Vilniaus apskričiai rodo didėjimo tendenciją. Tačiau Šiaulių apskrityje labai neramina jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis, kuris 2020 m. siekė 22,9 proc., o 2021 m. – net 26,2 proc. Lietuvoje 2020 m. jaunimo nedarbo lygis buvo 19,6 proc., o 2021 m. – 14,3 proc., Vilniaus apskrityje – atitinkamai 15,3 proc. ir 11,3 proc.

Bendrasis vidaus produktas (BVP)

BVP laikomas svarbiausiu valstybės, o BVP vienam gyventojui – svarbiausiu regiono ekonominiu rodikliu. 2020 metais Lietuvos BVP sudarė 49 507,2 mln. eurų. 42,7 proc. šio BVP sukurta Vilniaus apskrityje, 20,5 proc. – Kauno apskrityje ir 10,6 proc. – Klaipėdos apskrityje.

Likusios 7 apskritys į valstybės aruodą įnešė tik 26,2 proc. šalies BVP. Tarp šių 7 apskričių pirmauja Šiaulių apskritis (7,1 proc.), nemažai aplenkdamą Panevėžio apskritį (5,5 proc.). Penkios apskritys, neturinčios didmiesčio centro, 2020 m. sukūrė tik 13,6 proc. BVP.

Labai ryškūs skirtumai tarp apskričių pagal 2020 metų BVP vienam gyventojui. Lietuvoje šis rodiklis buvo 17,7 tūkst. eurų, tuo tarpu Vilniaus apskrityje – 25,6 tūkst. eurų, o likusioje Lietuvoje, t. y. Vidurio ir vakarų Lietuvos regione – kone perpus mažiau, tik 14,4 tūkst. eurų 1 gyventojui. Šiaulių apskritis ir pagal šį rodiklį išliko ketvirtoje vietoje (13,4 tūkst. eurų 1 gyv.), tačiau nuo jos nedaug atsiliko Panevėžio (13 tūkst. eurų 1 gyv.) ir Telšių (12,6 tūkst. eurų 1 gyv.) apskritys.

2018–2020 m. BVP statistika rodo, kad beveik du trečdalius Lietuvos BVP sukūrė Vilniaus ir Kauno apskritys, o šių apskričių BVP 1 gyventojui yra žymiai didesnis nei kitose apskrityse. Be to, šie skirtumai turi tendenciją didėti. Galima teigti, kad BVP kūrimas Lietuvos regionuose pasiskirsto labai neproporcingai.

Tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI)

Šis rodiklis yra vienas svarbiausių valstybės regioninės politikos ekonominių rodiklių, nes šios investicijos kuria naujas darbo vietas, didina visuomenės užimtumą, gerina infrastruktūrą ir reikšmingai prisideda prie visuomenės gerovės. 7 lentelė atspindi Šiaulių apskrities TUI vienam gyventojui situaciją palyginus su kitais Lietuvos regionais 2016–2020 metais ir TREND funkcija apskaičiuotas prognozes 2021–2025 metams (2021 m. duomenys Lietuvos statistikos departamente dar nepaskelbti).

7 lentelė

Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (2016–2020 m.), ir jų prognozės (2021–2025 m.), EUR

Regionai	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Šiaulių apskritis	1118	1298	1251	1794	1723	1948	2134	2347	2444	2672
Lietuvos Respubl.	5387	5825	6070	7405	8563	9029	10049	11098	11890	12743
Sostinės regionas	14037	14441	14799	18229	21830	22479	25288	28093	30140	32236
Vid. vak. Liet. reg.	1978	2361	2502	2906	2961	3294	3503	3750	3952	4224

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

Šiaulių apskrities TUI vienam gyventojui nuo 2016 iki 2020 m. išaugo 54 proc., Lietuvos – 59 proc. Prognozuojamas Šiaulių apskrities TUI vienam gyventojui augimas nuo 2021 iki 2025 m. – 55 proc., Lietuvos – 49 proc. 7 lentelėje matomas 2020 m. didžiulis Šiaulių apskrities TUI vienam gyventojui atsilikimas nuo Lietuvos vidurkio (kone 5 kartai), o ypač – nuo Sostinės regiono (12,7 karto). Netgi nuo Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono (likusios 9 apskritys) Šiaulių apskritis atsilieka daugiau nei trečdaliu.

Dar akivaizdžiau šie skirtumai matosi, panagrinėjus TUI absoliučius dydžius. 2020 m. pabaigoje TUI Lietuvoje siekė 23 938,1 mln. eurų, iš jų 18 118,5 mln. eurų – Sostinės regione, t. y. 75,7 proc. 3769,7 mln. eurų investuota Kauno ir Klaipėdos regionuose (15,7 proc.), o likusiose 7 apskrityse – tik 2049,9 mln. eurų, tai sudaro vos 8,6 proc. Šiaulių apskritis su 447,9 mln. eurų TUI lenkia tik Tauragės, Marijampolės, Utenos ir Alytaus apskritis, kuriose investicijų santykinai yra labai mažai. Nenuostabu, kad pagal TUI kiekį Šiaulių apskritį kasmet lenkia Telšių apskritis, nes į šioje apskrityje esančią naftos perdirkimo įmonę AB „ORLEN Lietuva“ daug investuoja Lenkija. Panevėžio apskrities TUI lygis nedaug didesnis nei Šiaulių apskrities. 2011 m. TUI Lietuvoje sudarė 12,5 mlrd. eurų, tad per 9 metus šios investicijos kone padvigubėjo.

Stambiausi investuotojai Lietuvoje 2020 m. buvo ES valstybių atstovai: Vokietija (5 507 mln. eurų), Švedija (3 739,3 mln. eurų), Estija (2 884,9 mln. eurų), Nyderlandai (2 031 mln. eurų).

Tiesioginių užsienio investicijų rodikliai rodo labai neproporcingą Lietuvos regionų situaciją. TUI vienam gyventojui Sostinės regione 2020 m. buvo daugiau nei 7 kartus didesnės nei likusioje Lietuvoje, t. y. Vidurio ir vakarų Lietuvos regione. Tai rodo atitinkamai labai didelį Sostinės regiono patrauklumą užsienio investicijoms. Šiaulių apskričiai kol kas nepavyksta pritraukti stambesnių TUI nei į LEZo teritoriją, nei į civilinį oro uostą.

Materialinės investicijos (toliau – MI)

Pagal materialines investicijas disproporcijos tarp Lietuvos regionų yra daug mažesnės nei tiesioginių užsienio investicijų atveju, tačiau ir čia skirtumai yra dideli. 8 lentelė rodo Šiaulių apskrities MI vienam gyventojui situaciją palyginus su kitais Lietuvos regionais 2016–2020 metais ir TREND funkcija apskaičiuotas prognozes 2021–2025 metams (2021 m. duomenys Lietuvos statistikos departamente dar nepaskelbti).

8 lentelė

Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (2016–2020 m.), ir jų prognozės (2021–2025 m.), EUR

Regionai	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Šiaulių apskritis	1548	1680	1887	2144	2348	2541	2775	2990	3195	3413
Lietuvos Respublika	2404	2587	2883	3414	3171	3600	3825	3400	4150	4456
Sostinės regionas	3580	3648	4445	4847	4414	5047	5310	5392	5598	5966
Vid. ir vak. Liet. regionas	1760	1945	2128	2629	2395	2758	2939	3095	3205	3466

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (2022)

Šiaulių apskrities MI vienam gyventojui nuo 2016 iki 2020 m. išaugo 51,7 proc., Lietuvos – 31,9 proc. Prognozuojamas Šiaulių apskrities TUI vienam gyventojui augimas nuo 2021 iki 2025 m. – 34,3 proc., Lietuvos – 23,8 proc. 8 lentelėje matomas 2020 m. didelis Šiaulių apskrities MI vienam gyventojui skirtumas nuo Lietuvos vidurkio (daugiau nei trečdaliu), o ypač – nuo Sostinės regiono (netoli 2 kartų). Tačiau nuo Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono (likusios 9 apskritys) Šiaulių apskritis 2020 m. beveik neatsiliko. Prognozės iki 2025 metų rodo nedidelę skirtumų tarp Šiaulių apskrities ir Lietuvos bei Sostinės regiono mažėjimo tendenciją.

Materialinių investicijų į Lietuvą ir Sostinės regioną apimtys yra daug mažesnės nei atitinkamai tiesioginių užsienio investicijų. Pvz., 2020 m. iš viso materialinės investicijos Lietuvoje sudarė 8 863,908 mln. eurų (TUI – 23 938,1 mln. eurų), iš jų 3 642,765 mln. eurų – Sostinės regione (TUI – 18 118,5 mln. eurų), t. y. 41,1 proc., Šiaulių apskrityje – 612,221 mln. eurų (6,9 proc.). Tad 2020 m. Šiaulių apskritis materialinių investicijų gavo netgi daugiau nei TUI (447,9 mln. eurų).

Valstybės sektoriaus investicijos Lietuvoje sudarė 33,3 proc., privataus sektoriaus investicijos – 66,5 proc. visų šalies investicijų. Pagal turto rūšį daugiausia (58 proc.) Lietuvoje investuotų lėšų sudarė investicijos į pastatus ir inžinerinius statinius. Investicijos į mašinas, įrenginius ir transporto priemones sudarė 39,1 proc. visų investicijų.

Planuojamos priemonės regioniniams skirtumams mažinti

2022–2030 metų regionų plėtros programoje (2022-03-18 projektas) ES investicijų 2021–2027 m. programavimo periode Šiaulių regionui (apskričiai) numatoma skirti 180,6331 mln. EUR pažangos ES lėšų, kurios bus skirstomos regiono reikmėms Šiaulių regiono plėtros taryboje. Dar 46 mln. EUR numatoma skirti iš ES Teisingos pertvarkos fondo, skirto perėjimui prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos. Ši bendra suma 226,6331 mln. EUR Šiaulių regionui yra 10 kartų didesnė nei 2014–2020 m. programavimo periode. Tuo tarpu Sostinės regionui (Vilniaus apskričiai) skirta tik 209,2169 mln. EUR, nors šis regionas vien gyventojų skaičiumi yra daugiau nei 3 kartus didesnis už Šiaulių apskritį. Be to, ES lėšomis finansuojamų projektų nacionalinio (pareiškėjo ir valstybės) biudžeto dalis Vilniaus miesto savivaldybėje sudaro ne mažiau kaip 50 proc. projekto tinkamų išlaidų, iš kurių valstybės biudžeto lėšos neviršija 25 proc. (2022–2030 metų regionų plėtros programa, 2022). Šiaulių apskričiai tokių apribojimų nėra.

2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa Lietuvai (2022-03-16 projektas) numato ES fondų finansavimą 8 prioritetams atskirai Sostinės regionui bei Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui. Pvz., iš Europos socialinio fondo lėšų Sostinės regionui planuojama skirti 94 726 567 EUR, o Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui – 962 123 024 EUR; iš Europos regioninės plėtros fondo – 478 201 667 EUR Sostinės regionui ir 3 156 444 253 EUR Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui.

Sanglaudos fondo lėšos (1 248 455 757 EUR) planuojamos skirti bendrai visai Lietuvai (2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa Lietuvai, 2022).

2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų Partnerystės sutartyje (2022-03-15 projektas) ES politikos tikslo *Socialiai atsakingesnė ir įtrauktesnė Europa* pagrindime akcentuojama, kad Lietuvoje yra dideli regionų ir atskirų socialinių grupių dalyvavimo darbo rinkoje skirtumai, darbo rinka nėra pakankamai įtrauki, aukštas pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų nedarbo lygis, daug žemos kvalifikacijos asmenų arba neįgaliųjų nedirba ir nesimoko. 2020 m. Lietuvoje 24,8 % visuomenės priklausė skurdo arba socialinės atskirties rizikai, o ES 27 valstybėse tokios visuomenės vidurkis 2020 m. siekė 22 %. Lietuvos viešosios išlaidos socialinei apsaugai 2019 m. sudarė 16,5 % BVP, o ES valstybės 2018 m. vidutiniškai šiai sričiai skyrė po 27,9 % savo BVP. Todėl Partnerystės sutartyje numatyta įgyvendinti 2020 m. ES Tarybos rekomendaciją: didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir gerinti įgūdžius. Žinoma, šių priemonių finansavimas turės didžiausią įtaką atokiau nuo Vilniaus ir kitų didmiesčių gyvenantiems asmenims, todėl šios priemonės irgi padės mažinti socialinius skirtumus tarp Lietuvos regionų.

Išvados

Valstybės darnaus vystymosi tikslai orientuoti į trijų veiklos sričių – visuomenės, ekonomikos ir gamtinės aplinkos darną. Šie valstybės lygmens tikslai neretai neatitinka regioninės politikos tikslų, kuriuose labiau akcentuojami socialinės gerovės ir specifiniai atskirų valstybės regionų tikslai. Todėl valstybės viešajame valdyme yra labai svarbu nacionalinius tikslus suderinti su jos regionų tikslais.

Termino *sustainable development* vertimas į lietuvių kalbą keliomis nesinoniminėmis būdvardžių ir daiktavardžių kombinacijomis yra netoleruotinas, nes įneša nemažai painiavos ir neaiškumų. Todėl reikėtų teisės aktu tiksliau apibrėžti, kuriems atvejams kuri kombinacija tinkama.

Lietuvos regionų darnus vystymasis mokslinėse publikacijose nagrinėjamas retai, dažniau pasitaiko publikacijų apie regioninius skirtumus, ypač – socialinėje srityje. Neturime vieningos Lietuvos regionų darnus vystymosi rodiklių sistemos arba regionų darnaus vystymosi indekso. Visa tai rodo, kad mokslininkams reikia skirti daugiau dėmesio regionų darnaus vystymosi tyrimams.

Naujausiuose Lietuvos viešojo valdymo strateginio pobūdžio dokumentuose numatyta glaudesnė nei iki šiol regioninė partnerystė. Vis dėlto dar trūksta šių dokumentų tęsinių, kurie konkrečiau numatytų atitinkamas regionų partnerystes bei jų finansavimą, visuomenės įtraukimą į šiuos procesus.

Šiaulių apskritis Vidurio ir vakarų Lietuvos regione yra viena iš lyderių tarp kitų 8 apskričių pagal daugelį ekonominių ir socialinių rodiklių. Tačiau netolimos praeities situacija ir ateities tendencijos rodo, kad, siekiant regioninių skirtumų Vilniaus apskrities atžvilgiu mažinimo, yra būtinos papildomos stambios priemonės Šiaulių apskričiai bei kitoms Vidurio ir vakarų Lietuvos regiono apskritims, nebent išskyrus Kauno ir Klaipėdos apskritis, kuriose perspektyvos yra geresnės.

Literatūra

1. 2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa Lietuvai (2022-03-16 projektas). Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikta Europos Komisijai. <https://www.esinvesticijos.lt/lt/pasirengimas-2021-2027/2021-2027-m-es-fondu-investiciju-programos-rengimas>
2. 2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų Partnerystės sutartis (2022-03-15 projektas). Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikta Europos Komisijai. <https://www.esinvesticijos.lt/lt/pasirengimas-2021-2027/2021-2027-m-es-fondu-investiciju-programos-rengimas>
3. 2021–2030 metų nacionalinis pažangos planas (2021). Priėmė Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2020-09-09, Nr. 998 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 797 redakcija). <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/strateginis-valdymas/2021-2030-m-nacionalinis-pazangos-planas>
4. 2022–2030 metų regionų plėtros programa (2022-03-18 projektas). LR vidaus reikalų ministerija. <https://vrm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai-2/pletros-programos/2021-2030-metu-regionu-pletros-programa-2022-03-18-projektas>
5. Andersson, S., Svensson, G., Molina-Castillo, F.-J., Otero-Neira, C., Lindgren, J., Karlsson, N. P. E., Laurell, H. (2022). Sustainable development – Direct and indirect effects between economic, social, and

- environmental dimensions in business practices. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 1-15. <https://doi.org/10.1002/csr.2261>
6. Bąk, I., Wawrzyniak, K., Oesterreich, M. (2022). Competitiveness of the Regions of the European Union in a Sustainable Knowledge-Based Economy. *Sustainability*, 14, 3788, 1-22. <https://doi.org/10.3390/su14073788>
  7. Gechbaia, B., Kharashvili, E., Mushkudiani, Z., Goletiani, K., Tsilosani, A. (2021). Challenges of sustainable and equal development of regions in Georgia. *E3S Web of Conferences*, 280, 11007, 1-6. doi.org/10.1051/e3sconf/202128011007
  8. Gedvilaitė, D. (2019). *Šalies regionų darnios plėtros vertinimas*. Daktaro disertacija. Vilnius: VGTU leidykla TECHNIKA. <http://dspace.vgtu.lt/handle/1/3797>
  9. Jovovic, R., Draskovic, M., Delibasic, M., Jovovic, M. (2017). The concept of sustainable regional development – institutional aspects, policies and prospects. *Journal of International Studies*, 10(1), 255-266. [doi:10.14254/2071-8330.2017/10-1/18](https://doi.org/10.14254/2071-8330.2017/10-1/18)
  10. Kareivaitė, R. (2012). *Kompleksinis darnaus vystymosi vertinimas taikant daugiakriterius metodus*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2014447/datastreams/MAIN/content>
  11. *Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų* (2015). Jungtinės Tautos. Rezoliucija, priimta Generalinės Asamblėjos 2015 m. rugsėjo 25 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>
  12. *Koks yra anglų kalbos termino „sustainable development“ lietuviškas atitikmuo?* (2022). Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas. <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/3772-sustainable-development-darnus-vystymas-is>
  13. *Lietuvių kalbos žodynas* (2020). <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas>
  14. *Lietuvos apskričių švieslentės* (2022). Oficialiosios statistikos portalas. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-apskriciu-svieslentes>
  15. *Lietuvos regioninės politikos baltoji knyga darniai ir tvariai plėtrai 2017-2030* (2017). Pritarta Nacionalinės regioninės plėtros tarybos posėdyje 2017 m. gruodžio 15 d. https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Naujienos/Regionines_politikos_baltoji_knyga_20171215.pdf
  16. *Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas* (2022). Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas 2000-07-20, Nr. VIII-1889. Suvestinė redakcija nuo 2022-01-01. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106367/asr>
  17. *Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas* (2021). Priėmė Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2021-09-29, Nr. 789. <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ab6b8b21266f11ec99bbc1b08701c7f8>
  18. *Lietuvos savivaldybės pagal gyventojų tankumą* (2012). Sud. V. Povilaitis. Enciklopedija Lietuvai ir pasauliui. https://lietuvai.lt/wiki/Lietuvos_savivaldybe%C4%97s_pagal_gyventoj%C5%B3_tankum%C4%85
  19. Lietuvos statistika (2020). *Darnaus vystymosi rodikliai*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=34660>
  20. *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija* (2011). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2011-04-08. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.217644/asr>
  21. *Nacionalinis darnaus vystymosi rodiklių sąrašas* (2022). Lietuvos statistikos departamentas, Oficialiosios statistikos portalas, Bendroji statistika. <https://osp.stat.gov.lt/bendroji-statistika2>
  22. Oonk, C., Gulikers, J., den Brok, P., Mulder, M. (2022). Stimulating boundary crossing learning in a multi-stakeholder learning environment for sustainable development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23 (8), 21-40. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-04-2021-0156>
  23. *Our Common Future* (1987). Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations. <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
  24. *SDG indicators* (2022). United Nations, Department of Economic and Social Affairs. <https://unstats.un.org/sdgs/unsdg>
  25. *SDG indicators: goal by goal* (2022). European Commission, Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators>
  26. Vintar Mally, K. (2021). Socioeconomic and Environmental Characteristics of Regional Development in Slovenia after 2010. *Dela*, 56, 71-87. DOI: 10.4312/dela.56.53-87